

Merkostnader efter att åldersvillkoret för merkostnadsersättning har uppnåtts

Försäkringskassans ställningstagande

Efter att den försäkrade uppnått åldersvillkoret i 50 kap. 4 § första stycket socialförsäkringsbalken ska merkostnader endast beaktas om motsvarande merutgifter uppkom innan åldersvillkoret uppnåddes.

Bakgrund

Förmånen merkostnadsersättning infördes i januari 2019 och ersatte då delar av förmånerna handikappersättning och vårdbidrag. Merkostnadsersättning har vissa likheter med de tidigare förmånerna, främst med handikappersättning. Det finns dock även avgörande skillnader.

Rätt till merkostnadsersättning har en försäkrad person för merkostnader, i sådan omfattning som anges i 12 §, till följd av att han eller hon före 66 års ålder har fått sin funktionsförmåga nedsatt, om det kan antas att nedsättningen kommer att bestå under minst ett år (50 kap. 4 § första stycket socialförsäkringsbalken [SFB]).

En fråga som uppkommer när en person har uppnått den ålder som anges i 50 kap. 4 § första stycket SFB är vilka merkostnader som kan beaktas för tid därefter.

Av lagtexten framgår det inte uttryckligen när en merkostnad ska ha uppkommit utan endast när funktionsnedsättningen ska ha uppkommit. Av förarbeten och praxis framgår dock att merkostnadsersättning inte ska höjas på grund av förhållanden som inträffar efter att åldersvillkoret har uppnåtts (prop. 1974:129, prop. 2017/18:190 s. 112 och RÅ 2005 ref. 38).

Den praxis som finns om åldersvillkoret för handikappersättning ska tillämpas även avseende merkostnadsersättning (prop. 2017/18:190 s. 13).

Högsta förvaltningsdomstolen (HFD) har i RÅ 2005 ref. 38 uttalat att merutgifter kan ersättas inom ramen för reglerna om handikappersättning endast om behovet av stöd har uppkommit innan den försäkrade har fyllt 65 år (det åldersvillkor som gällde vid tidpunkten). HFD ansåg inte kravet uppfyllt i målet eftersom den aktuella apparaten blivit tillgänglig först efter den tidpunkt då den försäkrade fyllt 65 år. HFD uttalade vidare att det ligger i linje med lagtexten att inte höja en tidigare beviljad ersättning om det sammanlagda behovet av stöd ökar efter det att den försäkrade fyllt 65 år.

Kammarrätten i Göteborg har i dom den 27 maj 2014 i mål nr 4368-13 prövat ett mål om handikappersättning. I målet hade god man förordnats innan den försäkrade fyllde 65 år, men det var först efter denna tidpunkt som hen

Beslutsdatum
2023-11-28Vår beteckning
Dnr 2023/031022
Serienummer
2023:15

behövde betala för arvodet. Kammarrätten ansåg att merkostnaden för god man formellt hade uppkommit innan den försäkrade fyllde 65 år.

Försäkringskassan gjorde tolkningen att det är möjligt att bevilja en försäkrad, som har fyllt 65 år, handikappersättning eller höja nivån på tidigare beviljad ersättning, under förutsättning att behoven har funnits och tillgodosetts på samma sätt före 65-årsdagen, men utan kostnad för den försäkrade.

Som ett led i en förändring av vilka styrande dokument som Försäkringskassan använder ser myndigheten över styrande dokument kopplade till domstolsavgöranden. Det finns med anledning av det arbetet ett behov av att ersätta det tidigare styrande dokumentet med ett nytt, i form av ett rättsligt ställningstagande. Frågan är därför om tolkningen behöver ändras.

Överväganden

HFD:s uttalanden i RÅ 2005 ref. 38 är centrala för tolkningen av lagtext och förarbeten. I domskälen anger HFD, i enlighet med då gällande bestämmelser, att merutgifter kan ersättas inom ramen för reglerna om handikappersättning endast om behovet av stöd har uppkommit innan den försäkrade har fyllt 65 år. Försäkringskassan har med utgångspunkt i domen från Kammarrätten i Göteborg tolkat "behov av stöd" som det behov som merkostnaden avser, till exempel god man eller ett hjälpmedel.

Försäkringskassan anser att RÅ 2005 ref. 38 bör tolkas i ljuset av den tidigare praxis från Försäkringsöverdomstolen som uttryckligen nämns i HFD:s domskäl. I Försäkringsöverdomstolens dom den 27 april 1993 i mål nr 663/91:12 hade den försäkrades avgift för hemtjänst ökat, enligt uppgift till följd av att avgiften blev inkomstprövad. Ökningen inträffade efter att den försäkrade fyllt 65 år. Försäkringsrätten ansåg att handikappersättningen inte skulle höjas till följd av att merutgifterna ökat. Försäkringsrätten tolkade då gällande bestämmelser så att hjälpbehov och merutgifter som uppkommit efter det att den försäkrade fyllt 65 år inte ska beaktas vid bedömningen av rätt till handikappersättning. Försäkringsöverdomstolen ändrade inte försäkringsrättens avgörande.

Både lagtext och praxis får alltså uppfattas fokusera på merkostnader, tidigare merutgifter, vilket är det som avgör rätten till merkostnadsersättning. När HFD i sina domskäl talar om "behovet av stöd" bör det därför avse merutgifterna. Det bör få som följd att det måste ha uppkommit en merutgift redan innan den försäkrade uppnår den ålder som anges i 50 kap. 4 § första stycket SFB.

Med detta synsätt är domen från Kammarrätten i Göteborg inte förenlig med praxis. Omständigheterna i domen bör i stället anses ha stora likheter med de i Försäkringsöverdomstolens dom. Eftersom den försäkrade inte betalade något arvode för det arbete som den gode mannen utförde innan den försäkrade fyllde 65 år bör det inte heller anses ha uppkommit någon merkostnad eller merutgift innan dess.

Försäkringskassan anser mot denna bakgrund att tolkningen av lagtext och praxis måste ändras. Efter att den försäkrade uppnått åldersvillkoret i 50 kap. 4 § SFB bör merkostnader bara beaktas om motsvarande merutgifter uppkommit innan åldervillkoret uppnåddes. Med den tolkningen uppnås syftet med bestämmelsen, nämligen att förhållanden som inträffar efter att den

Beslutsdatum
2023-11-28Vår beteckning
Dnr 2023/031022
Serienummer
2023:15

enskilde uppnått åldersvillkoret inte ska ligga till grund för ersättning (jfr prop. 1974:129 s. 79 och 101, prop. 2017/18:190 s. 112 och RÅ 2005 ref. 38).

Aktuella bestämmelser, rättspraxis m.m.

50 kap. 4 § socialförsäkringsbalken

RÅ 2005 ref. 38

Försäkringsöverdomstolens dom den 27 april 1993 i mål nr 663/91:12

Kammarrätten i Göteborgs dom den 27 maj 2014 i mål nr 4368-13

Proposition 2017/18:190 Reformerade stöd till personer med funktionsnedsättning

Proposition 1974:129 med förslag om förbättrade förslag om folkpensionsförmåner och en lagstadgad sänkning av den allmänna pensionsåldern

FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning

Mänskliga rättigheter, diskriminering, jämställdhet och barnrätt

Detta ställningstagande bedöms vara förenligt med krav inom mänskliga rättigheter, diskriminering, jämställdhet och barnrätt. Rätten till ersättning kommer inte att begränsas av förändringar i den försäkrades livssituation i lika stor utsträckning som tidigare. Detta bedöms stämma bättre överens med FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning.

Försäkringskassan

Marie Axelsson

Beslutsfattare

Ylva Öster

Föredragande